

۱۳۳۸۷۵۱

عوامل رافع مسئولیت کیفری

تحقیق و تالیف

الهام صالحی

مریم غفاری

اکبر غفاری

انتشارات اناطب

۱۳۹۴

سرشناسه	: غفاری؛ مریم؛ ۱۳۶۵ اسفند
عنوان و نام پدید آور	: عوامل رافع مسؤولیت کیفری/تحقیق و تالیف الهام صالحی؛ مریم غفاری؛ اکبر غفاری
مشخصات نشر	: انقلاب؛ آناتپ؛ ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۳۳۱ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۱-۳۸-۴-۲۹۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مسؤولیت جزایی-ایران
شناسه افزوده	: غفاری؛ اکبر؛ ۱۳۶۴
شناسه افزوده	: صالحی؛ الهام؛ ۱۳۶۷
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ع۷ع۸/۳۸۷۸ KMH
رده بندی دیویی	: ۳۴۵/۰۴۵۵
شماره کتابشناس ملی	: ۳۷۶۰۲۰۹

عنوان : عوامل رافع مسؤولیت کیفری

تحقیق و تالیف : مریم غفاری. اکبر غفاری. الهام صالحی

چاپ اول : ۱۳۹۴

ناشر : آناتپ

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۱-۳۸-۴-۲۹۰۰۰

ناظر چاپ : رامین غفاری

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

بها : ۲۹۰۰۰ تومان

آدرس انتشارات : تهران، خیابان انقلاب، روبروی سینما بهمن، پلاک ۱۳۶۰، طبقه هفتم، جنب آسانسور،

تلفن: ۶۶۴۸۹۳۰۵ - ۶۶۴۶۲۸۵۶ - ۰۲۱ ، تلفکس: ۶۶۴۶۲۷۹۹ - ۰۲۱

فهرست مطالب

۱- پیشگفتار

۲- مقدمه

۳- فصل اول- مفاهیم مسئولیت

۴- فصل دوم- مفاهیم مسئولیت کیفری

۵- فصل سوم- سابقه تاریخی مسئولیت

۶- فصل چهارم- مسئولیت کیفری در اسلام

۷- فصل پنجم- مسئولیت کیفری در مقررات جزایی ایران

۸- فصل ششم- حدود و قلمرو مسئولیت کیفری

۹- فصل هفتم- ارکان اهلیت جزائی

۱۰- فصل هشتم- صغر (کودکی) در مسئولیت کیفری

۱۲- فصل دهم- جنون

۱۳- فصل یازدهم- جبر و اشتباه

۱۴- فصل دوازدهم- جهل و اشتباه

فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

مسئولیت کیفری از شرایط اوصافی بحث می کند که امکان منطقی تحمیل مجازات را بر مرتکب جرم فراهم می آورد گر چه بی تردید تنها در فرض وقوع جرم سخن از تحمیل مجازات صحیح و منطقی است اما دیری است که صاحب نظران جزایی بر این باورند که مسئولیت کیفری در برابر جرم در گروهی وصف خاص و مرهون حالت ویژه ای است نزد مرتکب که در غیاب آن تحمیل کیفر بر او منطقی و عقلاً ناممکن می نماید عنایت به همین وصف خاص که از آن به (اهلیت جزایی) تعبیر می کند در مقام جوهر و بن مایه مسئولیت کیفری است سبب شده تا نهاد مسئولیت کیفری موجودیتی متمایز از دو نهاد در جرم و مجازات یافته و مبحثی جداگانه و دامنه دار را در بخش حقوق جزای عمومی خود اختصاص داده «جرم و مجازات» دو نهاد مهم جزایی اند که به دو شکل متفاوت با مرتکب جرم ارتباط پیدا می کنند یکی از مرتکب «صادر» و دیگری به مرتکب «تحمیل» می گردد حقوق جزا به تعیین و تحویل شرایط و اوصافی در مرتکب می پردازد که در پرتو آنها از یک سو «صدور جرم» از مرتکب و از سوی دیگر «تحمیل مجازات» بر وی امکان پذیر می شود گو اینکه شرایط لازم برای «صدور جرم» با شرایط ضروری برای «تحمیل مجازات» بر هم انطباق کامل ندارد.

حقیقت این است که حقوق جزا تنها پس از آشنایی با مسئولیت کیفری مبتنی بر تقصیر بود که مورد توجه قرار گرفت تا نگاهی عمیق بر آن و عواملی که دافع مسئولیت است را موضوع تحقیق قرار دهیم رساله ای که پیش روی خواننده گرامی قرار دارد به پایه چنین دیدگاهی از مسئولیت کیفری و عواملی که در رفع مسئولیت کیفری موثر واقع می شود و را مورد بررسی قرار می دهد تا مجموعه کامل از این مقوله مهم که به صورت پراکنده و بدون جمع بندی و نتیجه گیری در کتب حقوق جزاء مورد بررسی قرار گرفته را مفصلاً و به طور کامل ارائه داده باشیم تا به امید آنکه این اثر

ناجیز مورد استفاده دانشجویان -- دانش پژوهان و مشاوران حقوق و قضات و وکلا و علاقه مندان به علم حقوق قرار گیرد و در مجموع برای همه ما فتح بابی به سوی نور و خیر و موجب برانگیختن اندیشه و صاحب نظران طرح مسائل حقوقی دقیقتری در این زمینه و سایر مباحث مربوط باشد.

www.ketab.ir

مسئولیت در معنی عام آن از نظر قانون شامل مسئولیت مدنی و کیفری است و مسئولیت کیفری ناشی از جرم و یکی از بنیادهای حقوقی است که بدون اثبات آن، احقاق حق مفهوم عینی خود را از دست داده و صرفاً جنبه ذهنی خواهد داشت زیرا در جریان رسیدگی به هر پدیده جزایی یگانه عاملی که حق را از قوه به فعل در آورده به آن عینیت می بخشد و به طور ملموس در اختیار صاحب حق قرار می دهد، اثبات مسئولیت کیفری است.

به همین مناسبت نخستین پرسشی که در ابتدای این بحث مطرح خواهد شد این است که بینیم تدبیر قانون گذار کیفری در مسئول شناختن افرادی که قوانین جزایی را نقض می کنند چیست؟ بطور کلی، الزام شخص به پاسخگویی در قبال تعرض نسبت به جسم و جان و مال و با حیثیت دیگران، خواه به جهت حمایت از حقوق و آزادی های فردی انجام گیرد و خواه به انگیزه دفاع از جامعه به منظور برقراری تناسب منطقی بین مجازات و جرم و یا به عنوان اجرای عدالت و احقاق حق در بین مردم، صورت پذیرد، تحت عنوان، مسئولیت کیفری مطرح می شود که از نظر حقوق جزاء تشخیص آن دارای اهمیت زیادی است، زیرا تحمیل کیفر و تعیین میزان مجازات مرتکب جرم به عنوان نتایج و عواقب نامطلوب کاریکه انجام داد و مستلزم آن است که مستحق کیفر، از نظر جسمی و روانی و رشد اهلیت و سایر خصوصیات لازم در وضعی باشد که توانایی درک صحیح اعمال و رفتار خود را داشته باشد تا بتوان جرم را به او نسبت داد یا به عبارت دیگر، مرتکب قابلیت انتخاب نتیجه مجرمانه را دارا باشد تا از نظر کیفری مسئول شناخته شود.

اثبات این مسئله که یکی از مسائل موضوعی حقوق جزا و علی القاعده به عهده مقامات قضایی صلاحیت دار می باشد، باید در رسیدگی های قضایی اعم از مراحل تحقیق و دادرسی در مورد هر متهمی کیفیات مربوط به شخصیت مرتکب جرم برای احراز و اثبات مسئولیت یا عدم مسئولیت کیفری مرتکب و صدور حکم مقتضی دقیقاً مورد توجه و بررسی قرار گیرد بعلاوه در پاره ای از اوقات قانون گذار به علت وجود شرایط و کیفیات خارجی مربوط به وقوع جرم عمل مجرمانه

مرتکب را تحت عنوان عوامل توجیه کننده و رفع کننده باعث زوال مسئولیت کیفری می شناسد امعان در مسائل فوق اهمیت بحث و شناخت مسئولیت کیفری را به خوبی روشن می کند و نشان می دهد تعیین حد و مرز و بیان ماهیت جامع و مانع مسئولیت کیفری بوسیله قانون گذار تا چه حدی می تواند در احقاق حق و اجرای عدالت و حفظ نظم و امنیت در جامعه مؤثر باشد.

مع هذا این امر آن طور که باید و شاید مورد توجه قانون گذار قرار نگرفته در هیچ یک از قوانین جزایی و مدونه کشورمان ماهیت حقوقی و تعریف مسئولیت کیفری و عوامل رافع مسئولیت کیفری به طور مشخص بیان نشده است چنان که در مطالعه مقررات جزایی و موضوعه و عوامل رفع کننده ملاحظه می شود قانون گذار گاهی به ذکر کلمه مسئولیت اکتفاء کرده و زمانی عنوان کلی (مسئولیت جزایی) و یا (صدور مسئولیت جزایی) را برای موارد مربوط به این پدیده انتخاب کرده است، بدون اینکه تعریفی از مسئولیت کیفری و عوامل رفع کننده ارائه کرده باشد.^۱

در این چشم انداز، تلاش برای تبیین علمی و گزینش تعریف «مسئولیت کیفری و عوامل رافع مسئولیت کیفری» با مطالعه و دقت در معانی واژه مسئولیت و مفاهیم کلی اخلاقی قانونی و موارد استعمال لفظ مسئولیت و عوامل رفع از مسئولیت و مشتقات آنرا از فقه در آیات قرآن کریم و روایات و حقوق جزا دنبال خواهیم کرد.

مقررات جزایی پاره ای کشورها بی آنکه ذکری از شرایط عمومی تحقق مسئولیت کیفری به میان آورند صرفاً به بیان علل یا حالاتی پرداخته اند که بر دفعیت مرتکب جرم و یا رابطه ذهنی او با جرم تاثیر گذاشته از این رهگذر اهلیت جزایی متهم را از بین برده یا وصف مجرمانه را از اراده او باز می ستاند و به این وسیله مواخذه متهم را نسبت به جرم انجام یافته ناممکن می سازد این علل و حالات را گاه عوامل رافع و یا احیاناً موانع مسئولیت کیفری می خوانند از جمله صغر، جنون، مستی، اجبار و اکراه و افطرار، و اشتباه که این عوامل یا موانع به شمار می روند در ضمن موادی از قانون

۱- در این باره به سر فصل مواد ۳۳ الی ۴۵ قانون مجازات عمومی اصلاحی سال ۱۳۵۲ و همچنین سرفصل مواد ۲۹ الی ۳۹ قانون راجعه مجازات اسلامی مصوب ۲۱ تیرماه ۱۳۶۱ کمیسیون امر قضایی مجلس شورای اسلامی مراجعه فرمائید.

جزای این کشورها جداگانه ذکر و شرایط آنها و آثار ویژه هر یک بر مسئولیت کیفری متهم به تفصیل یا به اجمال بیان شده است.

www.ketab.ir